# YOSHLAR NUTQIDA FRAZEOLOGIK LAKUNALARNING SHAKLLANISH OMILLARI: LINGVISTIK, IJTIMOIY VA RAQAMLI OMILLAR

**Raxmonova Ra'nogul**
Qo'qon Universiteti mustaqil izlanuvchisi
ranorahmonova872@gmail.com
https://orcid.org/0009-0009-2341-8219
https://doi.org/10.5281/zenodo.23670597

**Annotatsiya**. Mazkur ilmiy tezisda yoshlar nutqida frazeologik lakunalarning shakllanishiga ta'sir ko'rsatuvchi lingvistik, ijtimoiy-madaniy, psixologik va raqamli omillar tahlil qilinadi. Frazeologik lakunalar bir tilda mavjud bo'lgan barqaror ibora yoki idiomatik ifodaning boshqa tilda to'liq mazmuniy, obrazli, uslubiy yoxud pragmatik muqobilga ega bo'lmasligi bilan tavsiflanadi. Yoshlar nutqida bunday nomuvofiqliklarning yuzaga kelishida avlodlararo til tafovutlari, guruhiy identifikatsiya, internet kommunikatsiyasi, xorijiy tillardan o'zlashmalar, semantik o'zgarishlar va milliy-madaniy tafovutlar muhim o'rin tutadi. Tadqiqotning maqsadi ushbu omillarni tizimlashtirish, ularning o'zaro ta'sir mexanizmlarini aniqlash hamda yoshlar nutqidagi frazeologik lakunalarni qiyosiy tilshunoslik nuqtayi nazaridan izohlashdan iborat. Tadqiqotda tavsifiy, qiyosiy-chog'ishtirma, semantik va kontekstual tahlil metodlaridan foydalanildi. Tahlil natijasida frazeologik lakunalar nafaqat til tizimlari o'rtasidagi nomuvofiqlik, balki yoshlarning yangi kommunikativ ehtiyojlari va o'zgaruvchan madaniy tajribasi bilan ham bog'liq hodisa ekanligi asoslandi.

**Kalit so'zlar:** frazeologik lakuna, yoshlar nutqi, frazeologik birlik, internet diskursi, yoshlar slengi, lingvokulturologiya, ijtimoiy identifikatsiya, semantik o'zgarish, o'zlashma, madaniyatlararo muloqot.

## Kirish

Zamonaviy tilshunoslikda yoshlar nutqini o'rganish tilning dinamik rivojlanishi, yangi ma'no va ifoda shakllarining yuzaga kelishi, shuningdek, ijtimoiy guruhlar o'rtasidagi kommunikativ farqlarni aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Yoshlar nutqi umumxalq tilining oddiy bir ko'rinishi bo'lib qolmay, balki yangi leksik birliklar, metaforik ifodalar, qisqartmalar, o'zlashmalar va frazeologik konstruksiyalar shakllanadigan faol kommunikativ muhit hisoblanadi. Ayniqsa, internet va ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi natijasida ilgari muayyan guruh doirasida qo'llangan ifodalar tezda ommalashishi, yangi ma'nolar kasb etishi yoki qisqa vaqt ichida iste'moldan chiqishi mumkin. A. Karamova va A. Smetanina yoshlar jargonining shakllanishida ingliz tilidan o'zlashmalar, metaforalashuv, qisqartirish, so'z yasash va tovush tarkibini ataylab o'zgartirish kabi jarayonlarning ahamiyatini ko'rsatadi. A. Wileczek va J. Senderska esa yoshlar nutqidagi yangi birliklarni ijtimoiy tajriba, ma'no o'zgarishi va guruhiy tasniflash jarayonlari bilan bog'liq holda tahlil qiladi. Ushbu tadqiqotlar yoshlar nutqidagi yangilanishlarni frazeologik lakunalarning yuzaga kelish shartlarini o'rganish uchun muhim nazariy asos bilan ta'minlaydi.

Frazeologik lakuna tushunchasi mazkur mavzuda alohida metodologik ahamiyatga ega. U bir tildagi frazeologik birlikning boshqa tilda aynan shu obraz, semantik mazmun va kommunikativ vazifani saqlaydigan barqaror muqobili mavjud bo'lmagan holatlarni anglatishi mumkin. Biroq har qanday yangi sleng yoki noodatiy iborani lakuna sifatida baholash to'g'ri emas: lakunarlikni aniqlash uchun birlik ikki



© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

til yoki ikki kommunikativ muhit doirasida qiyoslanishi lozim. Masalan, ingliz tilidagi spill the tea ifodasi norasmiy muloqotda yangilik yoki mish-mishlarni aytib berish ma'nosida ishlatiladi. Uni o'zbek tilida gap-so'zni aytib bermoq yoki yangilikni oshkor qilmoq tarzida ifodalash mumkin, ammo bunday variantlar inglizcha iboraning obrazli asosini va yoshlar nutqidagi norasmiy-uslubiy xususiyatlarini to'liq saqlamasligi mumkin. Demak, bu holatda mutlaq ma'noviy bo'shliq emas, balki qisman frazeologik va pragmatik nomuvofiqlik kuzatiladi. Denisova-Schmidt, Markovina va Nicolas-Kryzhko lakunalarni tillar va madaniyatlar o'rtasidagi farqlarni aniqlash hamda madaniyatlararo tushunmovchiliklarning sabablarini izohlash vositasi sifatida talqin qiladi.

Shu nuqtayi nazardan, yoshlar nutqidagi frazeologik lakunalarning shakllanish omillarini o'rganish tilning ijtimoiy va madaniy o'zgarishlarga munosabatini tushunishga xizmat qiladi.

**Tadqiqot metodologiyasi**

Mazkur tadqiqot nazariy-tavsifiy va qiyosiy xususiyatga ega bo'lib, unda frazeologik lakunalar hamda yoshlar nutqining shakllanish mexanizmlariga bag'ishlangan 2017-yildan keyingi ilmiy manbalar tahlil qilindi. Tadqiqotning asosiy metodlari tavsifiy, qiyosiy-chog'ishtirma, semantik va kontekstual tahlildan iborat. Tavsifiy metod yordamida frazeologik lakunalarning o'ziga xos belgilari aniqlanadi; qiyosiy metod ingliz va o'zbek tillarida bir xil yoki yaqin kommunikativ vazifani bajaruvchi iboralarning mazmuniy, obrazli va uslubiy farqlarini ochishga xizmat qiladi; semantik tahlil iboralarning ko'chma ma'nosi, konnotatsiyasi va baholovchi xususiyatlarini o'rganadi; kontekstual tahlil esa muayyan birlikning real yoki namunaviy muloqotdagi vazifasini aniqlash imkonini beradi. Shuningdek, lakunalar to'liq frazeologik muqobilning yo'qligi, qisman mazmuniy moslik, obrazlar tafovuti va pragmatik nomuvofiqlik mezonlari asosida farqlanadi. Metodologik yondashuv zamonaviy yoshlar jargonining shakllanish mexanizmlari (Karamova va Smetanina), yoshlar nutqidagi semantik va pragmatik o'zgarishlar (Wileczek va Senderska) hamda lakunalarning lingvomadaniy xususiyatlari (Suyunov va boshq.) haqidagi tadqiqotlarga tayanadi.

Keltirilgan misollar nazariy tahlil uchun xizmat qiladi; mazkur ish doirasida alohida empirik korpus yoki respondentlar so'rovi o'tkazilgani da'vo qilinmaydi.

**Natijalar**

Tahlil natijasida yoshlar nutqidagi frazeologik lakunalarning shakllanishiga ta'sir ko'rsatuvchi beshta asosiy omil ajratildi. Birinchi omil — ijtimoiy identifikatsiya va guruhiy mansublik. Yoshlar o'z tengdoshlari bilan muloqotda o'ziga xos ifoda vositalaridan foydalanish orqali umumiy tajriba, qiziqish va qadriyatlarni namoyon qiladi, muayyan guruhga mansublikni bildiradi hamda o'z nutqini boshqa avlodlar nutqidan farqlaydi. Shu sababli ayrim iboralar guruh ichida tez ommalashsa-da, boshqa yosh guruhlari yoki til jamoalarida ayni ma'no va vazifada qo'llanmasligi mumkin. Ikkinchi omil — raqamli kommunikatsiya va ijtimoiy tarmoqlarning ta'siri. Memlar, videolar, izohlar, qisqa xabarlar va internet trendlarida shakllangan iboralar tez tarqaladi, ularning mazmuni esa matn, tasvir, emoji va vaziyat bilan birgalikda anglashiladi. Masalan, ingliz tilidagi touch grass iborasi internet yoki virtual muhitdan uzoqlashib, real hayotga qaytish zarurligini kinoyali tarzda bildirish uchun ishlatiladi. Uni o'zbek tilida internetdan chiqib, real hayotga qayt deb izohlash mumkin, biroq ushbu tarjima inglizcha iboraning qisqa, obrazli va slengga xos xususiyatlarini to'liq qayta yaratmaydi. Bunday holatda raqamli madaniyatda paydo bo'lgan ifodaning boshqa tilda barqaror frazeologik muqobili shakllanmagani yoki uning pragmatik ta'siri mos kelmagani sababli qisman lakunarlik yuzaga kelishi mumkin. Karamova va Smetanina hamda Wileczek va Senderska tadqiqotlari yoshlar tilining o'zgaruvchanligi, yangi ma'nolar shakllanishi va guruhiy kommunikatsiya bilan bog'liqligini ko'rsatadi.



© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Uchinchi omil — tillararo aloqa, o‘zlashmalar va kodlarni aralashtirish. Ingliz tilidagi internet terminlari, ommaviy madaniyatga oid iboralar va sleng konstruksiyalari o‘zbek yoshlarining muloqotiga kirib kelishi, natijada dastlab asl shaklda ishlatiladigan yoki so‘zma-so‘z tarjima qilinadigan ifodalar paydo bo‘lishi mumkin. Biroq o‘zlashma iboraning ommalashishi uning darhol o‘zbek tilining barqaror frazeologik tizimiga aylanishini anglatmaydi. Uning ma’nosi, qo‘llanish doirasi va uslubiy xususiyatlari hali shakllanish jarayonida bo‘lishi mumkin. To‘rtinchi omil — semantik yangilanish va obrazli qayta talqin. Yoshlar mavjud so‘z va birikmalarga yangi ma’no yuklashi, ularni kinoya, mubolag‘a, metafora yoki baholash vositasi sifatida qo‘llashi mumkin. Natijada eski birlik yangi kommunikativ vazifaga ega bo‘ladi yoki yangi ibora shakllanadi. Ingliz va o‘zbek tillaridagi neologizmlarni qiyoslagan Qodirova o‘zlashmalar, gibrid shakllar, semantik o‘zgarishlar hamda ijtimoiy tarmoqlar til yangiliklarining tarqalishidagi ahamiyatini muhokama qiladi.

Beshinchi omil — milliy-madaniy va pragmatik tafovutlar. Muayyan jamiyatga xos urf-odatlar, hazil shakllari, ijtimoiy munosabatlar va baholash me’yorlari frazeologik birliklarning mazmuniga ta’sir ko‘rsatadi. Bir tilda tabiiy va tushunarli bo‘lgan obraz boshqa tilda xuddi shu assotsiatsiyalarni uyg‘otmasligi mumkin. Suyunov va boshqalar lakunalarning lingvomadaniy xususiyatlarini yoritib, ularni turli tillar va madaniyatlar o‘rtasidagi mazmuniy hamda kommunikativ nomuvofiqliklar bilan bog‘laydi.

Ushbu omillar bir-biridan mutlaqo ajralgan holda emas, balki o‘zaro ta’sirda namoyon bo‘ladi: masalan, internetda paydo bo‘lgan inglizcha ibora o‘zlashma sifatida tarqalishi, yoshlar guruhida yangi ma’no kasb etishi va o‘zbek tilida aynan shu obrazni saqlaydigan barqaror muqobilga ega bo‘lmasligi mumkin.

**Muhokama**

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, yoshlar nutqidagi frazeologik lakunalarni faqat leksik ekvivalentning yo‘qligi bilan izohlash yetarli emas. Mazkur hodisa lingvistik tizimlar o‘rtasidagi farqlar, avlodlararo tajriba, kommunikativ ehtiyojlar, raqamli madaniyat va milliy-madaniy bilimlarning o‘zaro ta’siri natijasida yuzaga kelishi mumkin. Ayniqsa, internet muhitida yangi iboralar keng tarqalgan bo‘lsa-da, ularning mazmuni va qo‘llanish qoidalari hali barqarorlashmagan bo‘lishi ehtimoli mavjud. Shu sababli ayrim birliklarda vaqtinchalik lakunarlik yuzaga keladi: bir til jamoasida ommalashgan ibora boshqa jamoada hali tanilmagan yoki uning vazifasini to‘liq bajaradigan muqobil shakllanmagan bo‘ladi. Bunday holatni mutlaq tarjima qilinmaslik bilan tenglashtirish mumkin emas, chunki izohli tarjima, funksional muqobil yoki kontekst orqali mazmunni yetkazish imkoniyati saqlanib qoladi. Denisova-Schmidt va hammualliflar lakunalarni madaniyatlararo tushunmovchiliklarni aniqlash va izohlashga xizmat qiladigan analitik vosita sifatida ko‘radi.

Shu asosda yoshlar nutqidagi lakunalarni tavsiflashda to‘liq lakuna, qisman frazeologik nomuvofiqlik, obrazli tafovut va pragmatik nomuvofiqlikni farqlash maqsadga muvofiq.

Ushbu yondashuvning amaliy ahamiyati tarjimashunoslik, til ta’limi va zamonaviy frazeologik lug‘atlar tuzishda namoyon bo‘ladi. Tarjimon yoshlar nutqidagi iboraning lug‘aviy ma’nosinigina emas, balki uning norasmiy yoki kinoyali uslubini, ijtimoiy guruh bilan bog‘liqligini va raqamli kontekstda qanday vazifa bajarishini ham hisobga olishi kerak. Agar to‘liq muqobil mavjud bo‘lmasa, iborani izohlash yoki ma’no va pragmatik vazifasi yaqin bo‘lgan boshqa ifodadan foydalanish mumkin. Til o‘qitishda esa yoshlar slengini faqat me’yoriy tildan chetlanish sifatida emas, balki tilning ijodiy rivojlanish mexanizmlarini kuzatish imkonini beruvchi material sifatida o‘rganish foydalidir. Shunga qaramay, ushbu tezis nazariy-qiyosiy xususiyatga ega bo‘lgani sababli, aniqlangan omillarning yoshlar



© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

nutqidagi aniq chastotasi yoki nisbiy ta'sir darajasi statistik jihatdan belgilanmagan. Kelgusida ingliz va o'zbek tillaridagi ijtimoiy tarmoq yozishmalari, ommaviy internet matnlari va yoshlar nutqidan olingan misollarni o'z ichiga olgan parallel korpuslar yordamida mazkur omillarni miqdoriy hamda kontekstual jihatdan tekshirish mumkin.

**Xulosa.** Xulosa qilib aytganda, yoshlar nutqidagi frazeologik lakunalarning shakllanishi ijtimoiy identifikatsiya, raqamli kommunikatsiya, tillararo aloqa, semantik yangilanish va milliy-madaniy tafovutlar bilan chambarchas bog'liq. Ushbu omillar yoshlarning yangi kommunikativ ehtiyojlarini aks ettiradi hamda ayrim iboralarning bir til doirasida tez ommalashib, boshqa tilda aynan shu obraz va pragmatik vazifani saqlaydigan barqaror muqobilga ega bo'lmasligiga sabab bo'lishi mumkin. Biroq har qanday yangi sleng yoki tarjima qiyinchiligini frazeologik lakuna deb baholash to'g'ri emas; lakunarlikni aniqlashda mazmun, obraz, uslubiy xususiyat va kommunikativ vazifa qiyosiy ravishda tekshirilishi zarur. Mazkur yondashuv yoshlar nutqidagi frazeologik jarayonlarni chuqurroq tushunish, tarjima strategiyalarini takomillashtirish va tilning raqamli muhitdagi rivojlanishini izohlashga xizmat qiladi. Keyingi tadqiqotlarda ingliz va o'zbek tillari materiallari asosida korpusga tayangan qiyosiy tahlil o'tkazish ushbu xulosalarni empirik jihatdan aniqlashtirish imkonini beradi.

**Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Denisova-Schmidt, E., Markovina, I., & Nicolas-Kryzhko, L. (2020). The lacuna model: A new approach to cross-cultural management research. International Journal of Cross Cultural Management, 20(3), 329–344. https://doi.org/10.1177/1470595820973448
2. Karamova, A. A., & Smetanina, A. Y. (2024). Specific features of modern youth jargon (based on Internet sources). Philology. Theory & Practice, 17(1), 223–229. https://doi.org/10.30853/phil20240032
3. Wileczek, A., & Senderska, J. (2024). Modern man in youthspeak: Research based on the material of the Observatory of Youth Language and Culture. Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio N – Educatio Nova, 9, 401–415.
4. Suyunov, B., Saidov, U., Gulyamova, K., & Mukhtarova, S. (2024). Linguistic and cultural features of lacunar units. The Bioscan, 19(Supplement 2), 362–365. https://doi.org/10.63001/tbs.2024.v19.i02.S2.pp362-365
5. Mamatmurodova, S., & Qobilov, M. (2023). Phraseological expressions regarding the concept of "youth" in English and Uzbek and their semantic features. Eurasian Journal of Academic Research, 3(6, Part 3), 42–45. https://doi.org/10.5281/zenodo.8068286
6. Qodirova, G. T. (2025). Emergence of neologisms in the lexicons of English and Uzbek languages. Texas Journal of Philology, Culture and History, 45, 9–15. https://doi.org/10.62480/tjpch.2025.vol45.pp9-15
7. Kolmakova, V., & Shalkov, D. (2021). Anglicisms in the structure of modern youth slang: Genesis and lexico-semantic models. In Man, Society, Communication (Vol. 108, pp. 170–176). European Proceedings of Social and Behavioural Sciences. https://doi.org/10.15405/epsbs.2021.05.02.21
8. Rahmonova, R. S. (2026). Identifying phraseological lacunae in English and Uzbek youth speech: Methodology and cross-linguistic implications. TLEP – International Journal of Multidiscipline, 3(5), 38–49. https://tlepub.org/index.php/1/article/view/1001



© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.